

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κείμενα Παιδευτικού Προβληματισμού

Δύσκολον θέλημα ἄνθρωπος
ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ • ΑΘΗΝΑ • 2010

136

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κωδικός 1466

Τρίμηνη έκδοση παιδευτικού προβληματισμού
της Επιστημονικής Ένωσης «Νέα Παιδεία»

ΙΔΡΥΤΗΣ : Κ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ : ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

NEA PAIDEIA Quarterly review on educational research

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ»
ΓΡΑΦΕΙΑ: Σόλωνος 77, Αθήνα 106 79, τηλ. 210.3636007,
email: neapaideia@yahoo.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ – Πρόεδρος: Κώστας Αγγελάκος,

Βιζηνοῦ 26, 111 41, Αθήνα

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού :	⇔ 25	Αμερικής :	⇔ 32
Κύπρου :	⇔ 30	Τραπεζών-Οργανισμών :	⇔ 32
Ευρώπης :	⇔ 30	Φοιτητών-Σπουδαστών :	⇔ 15

Η επιλογή της ύλης γίνεται από Επιτροπή. Κάθε επιστημονικό άρθρο αξιολογείται από δύο κριτές, ειδικούς του γνωστικού αντικείμενου. Τα κείμενα που έχουν υπογραφή εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση των κειμένων ύστερα από έγγραφη άδεια της «Νέας Παιδείας».

Η «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ» (ως Επιστημονική Ένωση και ως περιοδικό) δεν είναι κερδοσκοπική.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ»

Κώστας Αγγελάκος, πρόεδρος

Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, αντιπρόεδρος

Βασίλης Τσάφος, γ. γραμματέας

Χριστίνα Δελή, ταμίας

Κώστας Μπαλάσκας, σύμβουλος

Εκδόσεις Πατάκη – Περιοδικά

Νέα Παιδεία, τεύχος 136 (Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2010)

Σελιδοποίηση Μαρία Π. Καπένη – Μοντάζ Μαρία Ποινοῦ-Ρένεση

Copyright © Επιστημονική Ένωση «Νέα Παιδεία» & Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ 2006, 2010

ISSN 1105-4255 Κ.Ε.Τ. 7132 Κ.Ε.Π. 1/11

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: Ν. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣ/ΝΙΚΗ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> ❖ e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ	Σελ.	5
Σχολιογραφία	»	7
<hr/>		
ΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ		
<i>Αθανάσιος Αγγ. Ενσταθίου</i> , Ο Δημοσθένης, ο Άρπαλος και το ταμείο του Μεγάλου Αλεξάνδρου: Η δημοκρατία ελέγχουσα τους λειτουργούς της στην Αθήνα της κλασικής περιόδου	»	17
<hr/>		
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
(Επιμέλεια: Παντελής Κυπριανός, Αναπλ. Καθηγητής Παν/μίου Πατρών)	»	35
<i>Παντελής Κυπριανός</i> , Η προσχολική αγωγή διεθνώς: Σταθμοί, πολιτικές, διακυβεύματα	»	36
<i>Σπύρος Τάνταρος</i> , Η ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας και η οικογένεια	»	46
<i>Αντώνης Βάος</i> , Εκφραστικές προσπάθειες των παιδιών προσχολικής ηλικίας: αναλογίες και συνδέσεις με τις πρακτικές των καλλιτεχνών	»	55
<i>Αγγελική Γιαννικοπούλου, Δημήτρης Πολίτης</i> , Λογοτεχνία και Προσχολική Εκπαίδευση: Η Σύγχρονη Πραγματικότητα μιας Αβέβαιης Σχέσης	»	65
<i>Δημήτρης Χασάπης</i> , Εισάγοντας τα Μαθηματικά στο Νηπιαγωγείο ως αφήγηση	»	75
<i>Κονδύλη Μαριάννα, Στελλάκης Νεκτάριος</i> , Διδασκαλία της γλώσσας ή του γραμματισμού στο ελληνικό νηπιαγωγείο: Μερικά ζητήματα και ζητούμενα	»	85
<i>Λεωνίδας Σωτηρόπουλος</i> , Ανθρωπολογία και προσχολική αγωγή	»	95
<hr/>		
ΕΝΘΕΤΟ: ΑΡΘΡΑ-ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
<i>Καλλιόπη Βρονιώτη</i> , Μεταβάσεις από την προσχολική στην σχολική εκπαίδευση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα	»	105
<i>Αμαλία Α. Υφαντή, Βασιλική Σ. Φωτοπούλου</i> , Θέσεις φοιτητών Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών και εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας	»	122
<hr/>		
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Παρουσιάζει η <i>Νατάσσα Μερχούρη</i>)	»	140
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ (Γράφουν η <i>Κούλα Αδαλόγλου</i> και ο <i>Θ. Μαυρόπουλος</i>)	»	144
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ (Γράφουν ο <i>Θανάσης Τριλιανός</i> και η <i>Χριστίνα Αργυροπούλου</i>)	»	149
Βιβλιοσυστάσεις	»	153

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ηλίας Κ. Δημακάκος, Κώστας Μπαλάσκας, Γιάννης Μπασλής,
Αναστάσιος Α. Στέφος, Βασίλης Τσάφος, Κώστας Αγγελάκος

ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Δημήτρης Αλεξόπουλος, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών*
Νάσος Βαγενάς, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*
Φανούρης Βώρος, *Επίτιμος Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
Γιώργης Γιατρομανωλάκης, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*
Αθανάσιος Γκότοβος, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*
Σούλα Καλαντζή-Αzizi, *Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών*
Κατσαρού Ελένη, *Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κρήτης*
Χριστίνα Κουλούρη, *Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου*
Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα, *Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, *Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών*
Δημήτριος Ματθαίου, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*
Μ.Γ. Μερακλής, *Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*
Σταμάτης Πορτελάνος, *Λέκτορας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*
Θεοδόσης Πυλαρινός, *Αναπληρωτής Καθηγητής Ιονίου Παν/μίου*
Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, *Αν. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών*
Χριστόφορος Χαραλαμπάκης, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Οι εργασίες που αποστέλλονται (με ταχυδρομικό φάκελλο και με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) πρέπει:

- ♦ να μην έχουν δημοσιευτεί σε άλλο έντυπο ή ηλεκτρονικό περιοδικό ή βιβλίο.
- ♦ να μην έχουν έκταση μεγαλύτερη από 10-12 δακτυλογραφημένες σελίδες.
- ♦ να συνοδεύονται **υποχρεωτικά από CD**, να είναι διορθωμένες και το ηλεκτρονικό αρχείο να είναι ίδιο με τα εκτυπωμένα δοκίμια. Να ακολουθούνται οι εξής προδιαγραφές στη βιβλιογραφία: αναφέρεται αλφαβητικά το Επώνυμο - Όνομα συγγραφέα (με πεζά στοιχεία) και ακολουθούν ο τίτλος του βιβλίου ή άρθρου (με πλάγια στοιχεία), ο εκδότης, ο τόπος και ο χρόνος έκδοσης (με όρθια στοιχεία).
- ♦ να αναγράφουν τα πλήρη στοιχεία του αποστολέα: Ονοματεπώνυμο, ιδιότητα, διεύθυνση, τηλέφωνο, e-mail.

Δεν φταίει η Δημοκρατία

***Ε**πειδή τα πολιτικά κόμματα κι οι συνδικαλιστικές παραφυάδες τους οδήγησαν τη χώρα στη χρεοκοπία και στο διεθνή διασυρμό, ορισμένοι επιχειρούν τεχνηέντως να στρέψουν τη δίκαιη οργή των πολιτών εναντίον της ίδιας της δημοκρατίας. Λάθος μέγα με πολύ επικίνδυνες προεκτάσεις.*

Για ό,τι κακό συμβαίνει στη χώρα μας δε φταίει η δημοκρατία αλλά το έλλειμά της, οι παρεκβάσεις της, η διαστρέβλωση και η εκμετάλλευσή της από τους επιτήδειους (πολιτικούς και πολίτες) που την απαξιώνουν και την αναιρούν υπονομεύοντας συστηματικά τους θεσμούς της.

Η δημοκρατία όμως παραμένει πάντα το πιο ανθρώπινο, το πιο δίκαιο, το πιο έλλογο σύστημα πολιτικής διακυβέρνησης. Τα βασικά χαρακτηριστικά του παρουσιάζονται άπαξ διά παντός στο μέγιστο πολιτικό μάθημα, τον Περικλέους Επιτάφιο του Θουκυδίδη. Είναι το πολίτευμα που προϋποθέτει πίστη στην αξία του ανθρώπου και στη διά της παιδείας βελτίωσή του· που πρεσβεύει την ισότητα των ανθρώπων και τη συμμετοχή όλων στο πολιτικό γίγνεσθαι· που ευνοεί την ελευθερία στην έκφραση της γνώμης και στη διακίνηση προϊόντων και ιδεών· που βασιζέται στη θέληση των πολλών, της πλειοψηφίας. Αφού το πολίτευμά μας «δημοκρατία κέκληται», θα περίμενε κανείς ιδιαίτερη μέριμνα για την ορθή λειτουργία της και για την μετάγγιση των αρχών της λόγω και έργω, ώστε αυτές οι αρχές να γίνουν συνείδηση σε όλους τους πολίτες.

Η δημοκρατική συνείδηση δε φυτρώνει μόνη της στον άνθρωπο ούτε πέφτει από τον ουρανό στην κοινωνία. Διαμορφώνεται καθημερινά μέσα από δημοκρατικό τρόπο ζωής, μέσα από δημοκρατικές διδαχές, πρακτικές, συμπεριφορές των γονέων, των δασκάλων, των πολιτικών, των πολιτών, των θεσμών, των νόμων, των Μ.Μ.Ε. Αν δεν συμβαίνει αυτό, δε φταίει η δημοκρατία.

Δε φταίει η δημοκρατία για τις πελατειακές σχέσεις της κομματικής πρακτικής, για την ταύτιση του κόμματος με το κράτος, για τις κομματικές επιλογές στις θέσεις ευθύνης, για τη μη εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας, για τη βία και την αυθαιρεσία, για την εξαγορά συνειδήσεων, για τη φοροδιαφυγή, για την έλλειψη ελέγχου, για την ανοργανωσιά και την ακαταστασία, για τη σπατάλη και τη ρεμούλα στο δημόσιο, για το «ρουσφέτι» και το «μπαχτσίσι», για τους παχυλούς μισθούς των «ημετέρων», για το δόλο και την απάτη δε φταίει η δημοκρατία.

Η δημοκρατία έχει αρχές, κανόνες και νόμους. Τα βαρίδια της είναι οι άνθρωποι. Αν φτάσαμε εδώ που φτάσαμε, αν χαλάρωσε ο κοινωνικός ιστός, δε φταίει η δημοκρατία αλλά οι άνθρωποι που ενδιαφέρονται μόνο για το συμφέρον, τα κόμματα που ενδιαφέρονται μόνο για το πολιτικό κόστος μη λαμβάνοντας έγκαιρα τα επιβαλλόμενα μέτρα και αφήνοντας να χαλαρώσουν οι αμυντικοί μηχανισμοί της δημοκρατίας: οι νόμοι και η εφαρμογή τους.

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Το εισαγωγικό κείμενο αυτού του τεύχους έγραψε ο Σύμβουλος Έκδοσης του περιοδικού κ. Κ. Μπαλάσκας.

Νέα προγράμματα μαθημάτων στις Α΄ Β΄ Γ΄ τάξεις του Γενικού Λυκείου

Από το Υπουργείο Παιδείας ανακοινώθηκε πρόσφατα, μέσω του ημερήσιου τύπου, ο σχεδιασμός των νέων **Προγραμμάτων Σπουδών**, που θα εφαρμοσθούν από το 2012-’13 στις λυκειακές τάξεις. Ο σχεδιασμός αυτός, που έγινε από επιτροπή εμπειρογνομόνων, χωρίς τη συνεργασία των Επιστημονικών Ενώσεων του Κλάδου, έχει, σύμφωνα με τις εξαγγελίες του Υπουργείου, τη δομή του προγράμματος International Baccalaureate και στοχεύει στη μεγαλύτερη εμβάθυνση, την αξιοποίηση της ερευνητικής εργασίας, με λιγότερα υποχρεωτικά μαθήματα και περισσότερες επιλογές. Στην πραγματικότητα, όμως, με την προτεινόμενη δομή εξυπηρετούνται περισσότερο οι απαιτήσεις πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και όχι η, πρωταρχικής σημασίας, απαίτηση για πολυδιάστατη, ενιαία, αντικειμενική, επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση για όλους τους/τις μαθητές/τριες, χωρίς την ύπαρξη μορφωτικών ανισοτήτων. Η μεγάλη, εξάλλου, μετακίνηση γνωστικών αντικειμένων γενικής παιδείας στη ζώνη των επιλογών, αναπόφευκτα θα δημιουργήσει προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία του Λυκείου, με την ανακατανομή του ωρολογίου προγράμματος μαθημάτων και τη συνακόλουθη μετακίνηση των εκπαιδευτικών των αντίστοιχων ειδικοτήτων.

Συγκεκριμένα, στις Β΄ και Γ΄ τάξεις ορίζονται ως υποχρεωτικά μαθήματα (12 ώρες) μόνο τρία: **Νέα Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία** (με αύξηση των ωρών διδασκαλίας μόνο της Γλώσσας από 2 σε 4, με κίνδυνο υπαγωγής της Λογοτεχνίας στη γλωσσική διδασκαλία - **Φυσική Αγωγή** (αύξηση από 2 σε 3 ώρες) και **Αγγλικά** (3 ώρες)· πρωτοκαθεδρία της αγγλικής έναντι των άλλων ξένων γλωσσών, που αντικείται στις ευρωπαϊκές αρχές της πολυγλωσσίας. Η αναβάθμιση, άλλωστε, της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης αποτελεί θέμα προτεραιότητας για το Υπουργείο Παιδείας που εισάγει πιλοτικά τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας στις Α! και Β! τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, με απρόβλεπτες συνέπειες στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών/τριών σχετικά με την εκμάθηση της μητρικής τους γλώσσας.

Από την ομάδα, όμως, των υποχρεωτικών μαθημάτων αποκλείονται γνωστικά αντικείμενα τόσο από τις Θεωρητικές Επιστήμες (Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Ιστορία, Φιλοσοφία) όσο και από τις αντίστοιχες θετικές (Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία), μαθήματα που αποτελούσαν ανέκαθεν τον κορμό της λυκειακής εκπαίδευσης και τη βάση της ανθρωπιστικής παιδείας.

Τα μαθήματα επιλογής (21 ώρες) κατανέμονται σε έξι ομάδες μαθημάτων: **Αρ-**

χαιογνωσία - Μαθηματικά - Πειραματικές Επιστήμες - Κοινωνικές Επιστήμες - Ξένη Γλώσσα - Πολιτισμός, οι οποίες περιέχουν μαθήματα εξάωρα (υψηλού επιπέδου): Αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία - Μαθηματικά - Φυσική - Οικονομία - Λατινικά, από τα οποία ο/η μαθητής/τρια υποχρεούται να επιλέξει ένα, και μαθήματα τριώρα (βασικού επιπέδου), τα οποία επιλέγει ο/η μαθητής/τρια από κάθε μία από τις υπόλοιπες πέντε ομάδες. Αναλυτικότερα: στην πρώτη ομάδα, περιλαμβάνονται: Αρχαία ελληνική γραμματεία, Αρχαία Ιστορία, Ιστορία των ιδεών, στη δεύτερη ομάδα: Μαθηματικά, στην τρίτη ομάδα: Χημεία, Βιολογία, Περιβαλλοντικές επιστήμες, στην τέταρτη ομάδα: Οικονομία, Πολιτικές και κοινωνικές επιστήμες, Ευρωπαϊκή Ιστορία, Ψυχολογία, Αρχές ηθικής και φιλοσοφίας, Θρησκευτικά, στην πέμπτη ομάδα: Γαλλικά, Γερμανικά, Ισπανικά, Ιταλικά και στην έκτη ομάδα: Εικαστικά, Μουσική, Θέατρο και κινηματογράφος.

Το πρόγραμμα προβλέπει επίσης δύο (2) ώρες δραστηριότητες που ευαισθητοποιούν τους μαθητές/τριες σε περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα και τους ωθούν σε εθελοντική δράση.

Ειδικότερα, στα φιλολογικά μαθήματα, συρρικνώνεται, σε βαθμό ανεπίτρεπτο, η Ιστορία η γνώση της οποίας αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και συνείδησης των μαθητών/τριών: αποβάλλονται, δια παντός, η Μεσαιωνική και Βυζαντινή Ιστορία καθώς και η Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας, η οποία αντικαθίσταται, ως μάθημα επιλογής, από δύο καινοφανή μαθήματα: την Ευρωπαϊκή Ιστορία (στις Κοινωνικές Επιστήμες), που πιθανόν να έχει και μερικές σελίδες για την Ελλάδα, και την Ιστορία των ιδεών (!). Ανακόλουθη και αντιφατική είναι και η ένταξη των Λατινικών, στην ομάδα της Ξένης Γλώσσας, με αποτέλεσμα ο/η μαθητής/τρια που επιλέγει το μάθημα να μην μπορεί να παρακολουθήσει τα Αρχαία Ελληνικά και αντιστρόφως.

Αναδιάρθρωση των μαθημάτων προβλέπεται και στην Α΄ Λυκείου: μείωση των υποχρεωτικών μαθημάτων (Ν.Ε. Γλώσσα και Λογοτεχνία - Ιστορία - Φυσική Αγωγή - Α΄ Ξένη γλώσσα Αγγλικά - Μαθηματικά - Φυσική - Χημεία) και των ωρών διδασκαλίας (από 32 σε 24) και 10 ώρες μαθημάτων επιλογής από τέσσερις θεματικές ενότητες: **Αρχαιογνωσία** (Αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία - Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι - Αρχαία Ιστορία), **Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες** (Θρησκευτικά - Ψυχολογία - Αρχές Οικονομίας - Ηθική και Φιλοσοφία - Κοινωνιολογία - Ιστορία της Τέχνης), **Τέχνη και Πολιτισμός** (Μουσική - Εικαστικά - Θέατρο - Κινηματογράφος), **Ξένες Γλώσσες** (Γαλλικά, Γερμανικά, Ισπανικά, Ιταλικά).

Στα υποχρεωτικά μαθήματα δεν συμπεριλαμβάνεται το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών, που διδάσκεται ως τώρα έξι ώρες εβδομαδιαίως, και αντικαθίσταται, ως μάθημα επιλογής, από δύο άλλα μαθήματα. Η απεμπόληση του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών είναι ανεπίτρεπτη και θα προκαλέσει, αναμφισβήτητα, έλλειμμα παιδείας με απρόβλεπτες συνέπειες για το μέλλον. Αντίθετα, το συγκεκριμένο μάθημα, που υποβαθμίζεται στην κοιτίδα της δημιουργίας του (αισθητή η απουσία Κλα-

σικών Λυκείων), ενώ αναβαθμίζεται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θα έπρεπε η Πολιτεία να το αντιμετωπίσει ως μακροπρόθεσμη επένδυση στον πολιτισμό και στην παιδεία.

Με τον προτεινόμενο σχεδιασμό, που προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων, με αποτέλεσμα η Υπουργός Παιδείας να δηλώσει ότι θα τεθεί σε δημόσια διαβούλευση, η γενική παιδεία και η μορφωτική αποστολή του Λυκείου δέχονται ισχυρότατα πλήγματα. Πρόκειται για αλλαγές, οι οποίες, αν δρομολογηθούν, θα επιφέρουν ριζική ανατροπή στο χαρακτήρα της ανθρωπιστικής παιδείας με δυσμενέστερες συνέπειες για το μέλλον των ανθρωπιστικών γραμμάτων στον τόπο μας.

Το Υπουργείο Παιδείας πρέπει να εξετάσει συνολικά το πρόγραμμα και των τριών τάξεων του Λυκείου, σε συνεργασία με τις Επιστημονικές Ενώσεις του Κλάδου, στη βάση ενός διαλόγου που θα επιδιώκει την ποιότητα της εκπαίδευσης, μέσω της ανθρωπιστικής εκπαίδευσης, αναγκαίας στη σύγχρονη εποχή.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΑΙΓ. ΣΤΕΦΟΣ

Η απαξίωση της ελληνικής γλώσσας από τους νεοέλληνες

Ένα από τα ιδεολογήματα που κυριαρχούν ανάμεσα στους γραμματιζούμενους, και όχι μόνον, νεοέλληνες είναι πως η ελληνική γλώσσα είναι σπουδαία, έχει «χάρεις» που καμιά άλλη δεν έχει, είναι ανώτερη από όλες τις άλλες κλπ. Και γι' αυτό πρέπει να είμαστε πολύ περήφανοι για τη γλώσσα μας. Αλλά, αν εξετάσουμε με προσοχή την πραγματική στάση μας απέναντι στη γλώσσα, φαίνεται από τη μια ότι το ιδεολόγημα αυτό δεν έχει βάση, από την άλλη ότι η στάση μας απέναντι στη γλώσσα μας είναι εντελώς απαξιοτική και δε δίνει δικαίωμα για περηφάνια. Φαίνεται στην πραγματικότητα να είναι μια παραπάνω αερολογία, απ' αυτές που συχνά εκστομίζουμε για να αυτοκολακευόμαστε.

Σε μια ημερίδα με θέμα *Ελληνικές λέξεις στις ευρωπαϊκές γλώσσες*, ένας ομιλητής, αφού ανέφερε τις χιλιάδες ελληνικές λέξεις που υπάρχουν στις ξένες γλώσσες, στο τέλος συμπέρανε πως γι' αυτό πρέπει να είμαστε περήφανοι για τη γλώσσα μας. Χρησιμοποιώντας το βορειοελλαδίτικο ιδίωμα του Ολύμπου, που είναι και το μητρικό μου, ενώ ταυτόχρονα παρακολουθούσα τις αντιδράσεις τόσο τις δικές του όσο και του κοινού για τη χρήση του ιδιώματος, τον ρώτησα τι εννοεί με τον όρο «ελληνική γλώσσα». Εννοούσε μόνο τη νεότερη δημοτική και την αρχαία αττική ή συμπεριελάμβανε και όλα τα γλωσσικά ιδιώματα, αρχαία, μεσαιωνικά και νέα, που χρησιμοποιήθηκαν προφορικά ή γραπτά από τους ελληνόφωνους μέσα στους αιώνες; Τις εξαιρετικές γλωσσικές «χάρεις» τις έχουν και τα νεότερα ιδιώματα, π.χ. τα μακεδονίτικα, τα θεσσαλικά, τα ηπειρωτικά, τα κρητικά, τα κυπριακά, τα ποντιακά, τα καππαδοκικά, τα τσακωνικά κλπ. ή όχι; Τέλος, ρώτησα γιατί αυτός και οι άλλοι χαμογελούσαν που χρησιμοποίησα το βορειοελλαδίτικο μητρικό μου ιδίωμα.

Απαντώντας είπε ότι με τον όρο «ελληνική γλώσσα» δεν εννοούσε τα ιδιώματα, που είναι ακαλλιέργητα κι επομένως δεν έχουν τις «αρετές» ούτε της αρχαίας ούτε της δημοτικής. Η απαξιωτική στάση του κοινού απέναντι στο ιδίωμα που χρησιμοποιεία έδειχνε την αντίληψη που κυριαρχεί εδώ και αιώνες, ότι, δηλαδή, τα γεωγραφικά γλωσσικά ιδιώματα θεωρούνται ακαλλιέργητα γλωσσικά συστήματα βοσκών, γεωργών και ψαράδων, τα οποία δεν έχουν τις αρετές της ελληνικής και δεν είναι στην πραγματικότητα άξια να μελετηθούν. Κι έτσι φτάσαμε η Ελλάδα να είναι η μόνη χώρα στον κόσμο που δεν ανέπτυξε την επιστήμη της διαλεκτολογίας, και η μόνη που δεν έχει χαρτογραφήσει τα γλωσσικά της ιδιώματα. Δεν έχει, δηλαδή, έναν *Ατλαντα ελληνικών διαλέκτων*. Τα γλωσσικά ιδιώματα λοιπόν, που μέχρι πριν από κάμποσες δεκαετίες τα χρησιμοποιούσε το σύνολο σχεδόν των ελληνόφωνων, δεν εντάσσονται στην ελληνική γλώσσα με τα καταπληκτικά «χαρίσματα». Είναι βέβαια ελληνικά, αλλά «βάρβαρα» ελληνικά, όπως τα αποκαλούσε ο Ι. Ζυγομαλάς το 1577 σε επιστολή του στο Γερμανό ελληνιστή Gerlach.

Αλλά και το πλαστό γραπτό ιδίωμα, που ονομάστηκε *καθαρεύουσα*, για το οποίο μέχρι το 1974 μας είχαν «φάει το κεφάλι» πως πρόκειται για ένα καταπληκτικό ελληνικό γραπτό ιδίωμα με «εξαιρετικές αρετές», που δεν είχε η αντίπαλός της η *δημοτική*, δε θα πρέπει να ενταχθεί στη χορεία των ελληνικών ιδιωμάτων, για τα οποία πρέπει να είμαστε υπερήφανοι, αφού μετά το 1976 χάθηκε από το γλωσσικό στερέωμα, μολοντί από το 1911-1975 υπήρχε άρθρο στο Σύνταγμα, στο οποίο αναγραφόταν πως μόνο η καθαρεύουσα είναι η «γνήσια» ελληνική γλώσσα. Όλες οι άλλες ήταν απλά «οδοντόκρεμες», που λέει και μια διαφήμιση. Σήμερα κανένας πια δε θυμάται την καθαρεύουσα και τις υποτιθέμενες αρετές της.

Όπως βλέπουμε, ούτε τα γεωγραφικά ιδιώματα ούτε η καθαρεύουσα έχουν τα «χαρίσματα» εκείνα της ελληνικής γλώσσας, για την οποία θα πρέπει να είμαστε υπερήφανοι. Έμενε η δημοτική. Η δημοτική μέχρι το 1974 δεν ήταν για το πολιτικό και πολιτιστικό κατεστημένο μόνο μια φτωχή γλώσσα, ανίκανη να εκφράσει σ' αυτήν κανείς «υψηλά» διανοήματα κλπ. Ήταν επίσης μια ανθελληνική και επικίνδυνη για το έθνος γλώσσα. Το 1920 δόθηκε διαταγή «να καώσι» όλα τα σχολικά βιβλία τα γραμμένα στη δημοτική, ενώ το 1971 εκδόθηκε ανώνυμα από τη Χούντα το βιβλίο *Η εθνική γλώσσα*, ένα πραγματικό λιβελογράφημα εναντίον της δημοτικής, γραμμένο από κάποιο βοηθό τότε του καθηγητή γλωσσολογίας Γ. Κουρμούλη σύμφωνα με τον Peter MacKridge (*Language and national identity in Greece, 1766-1976*, Oxford Univ. Press, 2010).

Όσο το καθαρευουσιάνικο κατεστημένο, αναφέρομαι ιδιαίτερα στους γλωσσολόγους του Τομέα Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, προσπαθούσε να καταπνίξει την ανάπτυξή της, τόσο η δημοτική άνθιζε και γινόταν αυτό που πρώτος είχε επισημάνει ο Γάλλος Κλαύδιος Φοριέλ το 1824: «Η νέα ελληνική (δημοτική) είναι μια γλώσσα αξιοπρόσεχτη από κάθε άποψη. Έχοντας έναν πυρήνα το ίδιο ομοιογενή και πιο πλούσιο από τα Γερμανικά, όντας το ίδιο ξεκάθαρη με τα Γαλλικά, πιο

εύκαμπτη από τα Ιταλικά και πιο αρμονική από τα Ισπανικά, δεν της λείπει τίποτα, για να θεωρηθεί από τώρα η πιο όμορφη γλώσσα της Ευρώπης. Και είναι δίχως άλλο η πιο ικανή να τελειοποιηθεί» (Κλ. Φοριέλ, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, Παν. Εκδόσεις Κρήτης, 1999, τ. Α», σελ. 74). Γι' αυτή τη γλώσσα θα μπορούσαμε να είμαστε περήφανοι. Όμως τα «σαΐνια» του Τομέα Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών δεν άφησαν τους Έλληνες ν' αποκτήσουν για τη γλώσσα τους την άποψη του Φοριέλ. «Αυτοβαφτίστηκαν» ξαφνικά όλοι τους δημοτικιστές και με επικεφαλής τον καθηγητή τους Γ. Μπαμπινιώτη άρχισαν να θρηνολογούν για την καπάντια της δημοτικής, τη γλωσσική ανικανότητα των νέων, επινόησαν τον όρο λεξιπενία και κατόρθωσαν να επιβάλουν την αντίληψη ότι η γλώσσα «χάλασε» και άλλα παρόμοια ηχηρά. Έτσι, δεν προλάβαμε να ιδούμε τις «αρετές» της γλώσσας μας, που τόσο έγκαιρα είχε επισημάνει ο Φοριέλ, και δεν μπορούμε να είμαστε πια περήφανοι για τη «χαλασμένη» γλώσσα μας.

Τέλος, η μόνη ελληνική διάλεκτος, για την οποία πράγματι μπορούμε να υπερφανευόμαστε είναι η αττική. Όμως τι σχέση έχουμε εμείς με αυτή τη διάλεκτο; Οι μαθητές έχουν με τα αρχαία «Μια σχέση μίσους» (Κ. Αγγελάκος, *Νέα Παιδεία*, 132, 2009, σελ. 12-13). Οι ενήλικες στο σύνολό τους δεν κατανοούν αρχαιοελληνικά κείμενα. Προσποιούνται, βέβαια, ότι τα κατανοούν. Οι λίγοι που πραγματικά τα κατανοούν, απόχτησαν την ικανότητα μόνοι τους, όχι στο σχολείο. Έχοντας λοιπόν τέτοια σχέση με τα Αρχαία, δεν μπορούμε να είμαστε περήφανοι...

Έτσι, η σχέση μας με τη γλώσσα μας έχει μια απόλυτη αντίφαση. Από τη μια λέμε ότι είναι σπουδαία και είμαστε περήφανοι γι' αυτήν, από την άλλη περιφρονούμε κάθε διάλεκτο ή μορφή της ελληνικής. Είναι καιρός να πάψουμε ν' ακούμε τους επαγγελματίες ανελλήνιστους κινδυνολόγους του Αθήνησι και να γνωρίσουμε καλύτερα τη γλώσσα μας και τις αρετές της, όπως είχε κάνει –από το 1824 κιόλας– ο Γάλλος Κλαύδιος Φοριέλ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΣΛΗΣ

Το Δ΄ Πανευρωπαϊκό Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών

Μία ενθαρρυντική είδηση για όλους όσους ενδιαφέρονται για την κατάσταση των νεοελληνικών σπουδών στην χώρα μας αλλά και διεθνώς, είναι η εξαιρετική επιτυχία που σημείωσε η διοργάνωση του 4ου πανευρωπαϊκού συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών (EENS), το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο της Γρανάδας στην Ισπανία. Από τις 9 ως τις 12 Σεπτεμβρίου 2010 στους φιλόξενους χώρους της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Γρανάδας έλληνες και ξένοι ερευνητές παρουσίασαν τις εργασίες τους και αντάλλαξαν

εμπειρίες και απόψεις στο πλαίσιο της άψογης λειτουργίας που εξασφάλισε η Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου (Πρόεδρος ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Γρανάδας Μόσχος Μορφακίδης-Φυλακτός) αλλά και το Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας (Πρόεδρος ο καθηγητής του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου Κωνσταντίνος Δημάδης).

Το θέμα του συνεδρίου ήταν **«Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)»** και περιελάμβανε τις εξής θεματικές ενότητες: Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες, Πολιτικές/πολιτισμικές/τοπικές ταυτότητες, Θρησκευτικές ταυτότητες, Ευρωπαϊκή ταυτότητα, Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας, Ταυτότητες στη Λογοτεχνία, Ταυτότητα και γλώσσα, Ταυτότητα και φύλο, Ταυτότητα και μετανάστευση, Ταυτότητα και εκπαίδευση, Ταυτότητα και κινηματογράφος, Ταυτότητα και μέσα ενημέρωσης. Οι εργασίες του συνεδρίου διεξήχθησαν σε οχτώ παράλληλες συνεδρίες στις οποίες έλαβαν μέρος 360 ερευνητές που προέρχονταν όχι μόνον από την Ελλάδα αλλά και από άλλες 15 τουλάχιστον χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα νεοελληνικά συνέδρια με αυξημένη μάλιστα εφέτος συμμετοχή επιστημόνων (χαρακτηριστικό είναι ότι υποβλήθηκαν 461 αιτήσεις συμμετοχής) έναντι των προηγούμενων συνεδρίων της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, που έγιναν διαδοχικά το 1998 στο Βερολίνο το πρώτο, το 2002 στο Ρέθυμνο το δεύτερο και το 2006 στο Βουκουρέστι το τρίτο. Το αναλυτικό πρόγραμμα του συνεδρίου είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα της Εταιρείας: <http://www.eens.org/archiv/Kongress/2010/Granada2010.pdf>, όπου και θα δημοσιευθεί μέχρι τα τέλη Νοεμβρίου 2010 το πλήρες κείμενο των ανακοινώσεων που έγιναν.

Η διεξαγωγή ενός τόσο μεγάλου και επιτυχημένου συνεδρίου από την EENS αφενός δίνει την ευκαιρία σε πολλούς, νέους κυρίως, επιστήμονες από την Ελλάδα και το εξωτερικό να παρουσιάσουν τις έρευνές τους, αφετέρου αποτελεί ένα πολύ καλό παράδειγμα μιας ανοιχτής επιστημονικής κοινότητας, καθώς όλη η διαδικασία πραγματοποιήθηκε μέσω του Διαδικτύου, πράγμα που δεν είναι ακόμη πολύ συνηθισμένο στην Ελλάδα. Με το νόημα αυτό η σημασία του συνεδρίου αυτού είναι ιδιαίτερα αξιόλογη, γιατί έδειξε την δυναμική των νεοελληνικών σπουδών και έφερε κοντά επιστήμονες από διαφορετικές ειδικότητες και διάφορες χώρες, σε μιαν εποχή μάλιστα που η διεθνής εικόνα της Ελλάδας υφίσταται το πλήγμα της οικονομικής κρίσης. Με τέτοιες δραστηριότητες γίνεται ευρύτερα γνωστό το σπουδαίο έργο που επιτελούν στο πεδίο των ανθρωπιστικών σπουδών οι Εταιρείες, τα Κέντρα και τα Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών του εξωτερικού, καθώς και τα διεθνώς έγκυρα περιοδικά όπως τα «Journal of Modern Greek Studies» και «Byzantine and Modern Greek Studies», και ενισχύεται το ενδιαφέρον για την διατήρησή τους παρά τις οικονομικές δυσχέρειες που συνεπάγεται η λειτουργία τους.

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι προγράμματα ελληνικών σπουδών υπάρχουν και συντηρούνται σε μεγάλα πανεπιστήμια πολλών χωρών της Ευρώπης, ενώ

στην Ανατολική Ευρώπη δημιουργούνται νέα τμήματα (όπως στην Γεωργία, την Ρωσία και την Σερβία) και οι πανεπιστημιακοί φοιτητές νεοελληνικών αυξάνονται. Ειδικά στο Πανεπιστήμιο της Γρανάδας λειτουργεί από το 1983 κ.ε. το «Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών» που έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα και στο Διοικητικό του Συμβούλιο συμμετέχουν θεσμικά ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Γρανάδας, οι Πρέσβεις της Ελλάδας και της Κύπρου και το Υπουργείο Πολιτισμού της Ανδαλουσίας. Το Κέντρο προσφέρει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά μαθήματα ελληνικής γλώσσας και ιστορίας, περιλαμβάνει Σχολή Μετάφρασης και Διερμηνείας, έχει ευρεία εκδοτική δραστηριότητα και διαθέτει βιβλιοθήκη με περισσότερους από 20.000 τίτλους και 65 επιστημονικά και λογοτεχνικά περιοδικά. Όπως φαίνεται, και στον χώρο των νεοελληνικών σπουδών «έξω πάμε καλά», ίσως καλύτερα απ' ό,τι συμβαίνει στην ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΕΪΚΟΥ

Η μεσοτοιχία μεταξύ ποιητικής και πολιτικής ηθικής

Το γεγονός καθαυτό είναι ήδη γνωστό, η δε πρακτική-πολιτική του σημασία ανήκει στο παρελθόν. Αρκετοί μάλιστα δημοσιολογούντες αντέδρασαν δεόντως ήδη από τις στήλες των εφημερίδων και από τα μπλογκ του διαδικτύου. Η ζημιά όμως έγινε, προς δύο μάλιστα κατευθύνσεις, αυτό δε που απομένει είναι να κάνουμε τον απολογισμό για την ποσοτική και την ποιοτική της εμβέλεια.

Πρόκειται για τη δημόσια υποστήριξη προς τον υποψήφιο με τον συνδυασμό του κ. Νικήτα Κακλαμάνη δημοτικό σύμβουλο στο Δήμο Αθηναίων κ. Ηλία Ψινάκη από δύο κορυφαίες δημόσιες προσωπικότητες της διάνοησης, πιο συγκεκριμένα από το χώρο της λογοτεχνίας: τον στιχουργό και προσφάτως ευπώλητο πεζογράφο κ. Μάνο Ελευθερίου, τραγούδια του οποίου έχουν εγχαραχθεί στο συλλογικό υποσυνείδητο των Νεοελλήνων, και την κ. Κική Δημουλά, ποιήτρια υψηλού διαμετρήματος και Ακαδημαϊκό τα τελευταία χρόνια.

Έχουν περάσει πάνω από τρεις δεκαετίες από την εποχή που ο καθηγητής Δ. Μαρωνίτης έγραψε σειρά άρθρων για τον Μανόλη Αναγνωστάκη με γενικό τίτλο «ποιητική και πολιτική ηθική». Συνοπτικά μιλώντας, τα κείμενα εκείνα αναφέρονται σε γενικές γραμμές στην αρμονική συνοδοιπορία ποίησης και πολιτικής στάσης στο έργο και στη ζωή του εκλεκτού εκείνου ποιητή, ο οποίος με το λογοτεχνικό έργο, τα θεωρητικά κείμενα, την εκδοτική δραστηριότητα και τη στάση του ως πολίτης, έδειξε οδούς προς μίμηση στους νεότερους, σε μια εποχή δύσκολη, στην οποία η ποίηση δεν διασταυρώνονταν με τις δημόσιες σχέσεις, στον ίδιο βαθμό που οι κοινωνικοπολιτικοί αγώνες δεν διασταυρώνονταν με τον κρατικοδίαιτο συνδικαλισμό. Ο νεαρός Μανόλης Αναγνωστάκης, καταδικασμένος σε θάνατο την εποχή του εμφυλίου πολέμου, αναμε-

τρήθηκε με το φόβο του μελλοθανάτου αναμένοντας την εκτέλεσή του εκατοντάδες πρωινά. Μεταπολεμικά δεν εξαργύρωσε την αγωνία του στο «χρηματιστήριο του μέλλοντος», όπως θα έγραφε. Δεν άλλαξε πορεία, όταν ο πολύς κόσμος άλλαξε τη δική του. Ο Μανόλης Αναγνωστάκης διετέλεσε οργανικός διανοούμενος. Μέχρι τη στιγμή που ένωσε ότι η ποίηση και η λουπή θεωρητική του παρέμβαση δεν είχε κανένα νόημα και σταμάτησε να γράφει, όταν ενδεχομένως τον σταμάτησε κι η ίδια η ποίηση.

Και λοιπόν; Τι νόημα έχουν οι παραπάνω αναδρομές, θα ρωτούσε κάποιος. Για όποιον έχει την ιδιότητα του φιλόλογου και διδάσκει δίπλα δίπλα τα ποιήματα της Δημουλά και του Αναγνωστάκη στο σχολείο, οι αναδρομές αυτές και οι ανάλογοι συνειρμοί είναι αναπόφευκτοι. Διότι παρουσιάζουμε τους πνευματικούς ανθρώπους ως ιδεατούς αναγνώστες της ατομικής μας πορείας και συνάμα ως άξιους τιμητές και οδοδείκτες της πορείας της κοινωνίας. Και μέσα στην αγωνία μας να πείσουμε, από ανάγκη, τον ίδιο τον εαυτό μας και τους μαθητές μας, προβάλλουμε τους διανοούμενους ως μέτρο της ζωής μας, για να πιαστούμε από κάπου και να βοηθήσουμε και τα παιδιά να στηριχτούν σε μια σταθερά, σ' έναν κόσμο στον οποίο πλέον πάντα ρει χειμαρρωδώς. Ακόμη και τα εκθεσιολόγια, στις συγγραφικές τους συνταγές, αναφέρονται στο ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι διανοούμενοι, για να συμβάλουν στην επίλυση των μεγάλων προβλημάτων. Καταμεσής σ' αυτήν την προσπάθεια μάς κερσανοβόλησε, εμάς τους ταπεινούς μικρομεσαίους δασκάλους –επαρχιακών σχολείων συχνά– η δήλωση στήριξης και εκτίμησης της Κικής Δημουλά και του Μάνου Ελευθερίου, όχι προς ένα πρόσωπο αποκλίνον από τα καθιερωμένα της καθημερινότητας, όχι έναν λόγιο, όχι έναν ασύμβατο και ασυμβίβαστο με την καθημερινότητά μας, αλλά ένα γέννημα και ανατροφοδότη της σόου μπιζ. Δεν υποτιμούμε τον κ. Ψινάκη, τουναντίον! Μακάρι να ήταν ο γράφων τόσο επιτυχημένος στην εργασία και τη σταδιοδρομία του όπως εκείνος! Ούτε πρόκειται για ζήτημα παραταξιακής διαφωνίας. Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα της πολιτικής επιλογής, δεν είναι άλλωστε εξ ορισμού όλοι οι διανοούμενοι αριστεροί ή εναλλακτικοί! Άλλο είναι το πρόβλημα. Ότι δηλαδή ποιητές λησμονούν την ποιητική τέχνη και ομιλούν απρόκλητα κι απρόσκλητα τη γλώσσα της αγοράς. Είναι αλήθεια ότι έτσι κερδίζουν σε αναγνωριστικότητα, κάθε άνθρωπος ενδέχεται να χαιρείται την ανάδυση από το σκότος του ποιητικού μικρόκοσμου, κάθε άνθρωπος που μπορεί να βίωσε κάποτε την απαξίωση του εκδότη που του αρνήθηκε την έκδοση ποιητικής συλλογής επειδή δεν πουλάει, που ενδέχεται να πόνεσε από την απαξίωση του ευρέως κοινού να αγοράσει και ενδεχομένως να διαβάσει το έργο του, που εκθαμβώθηκε από την αξία που έχει κατακτήσει σήμερα στη χώρα μας η δημοσιότητα. Ο γράφων θα ήταν ο τελευταίος που θα περιφρονούσε έναν διανοούμενο για μια τέτοια αδυναμία. Όμως, από την άλλη μεριά μας σοκάρει η ευκολία με την οποία μπορεί ένα δημόσιο πρόσωπο που αποτελεί πόλο προσανατολισμού στη ζωή μας, να γκρεμίζει τη μεσοτοιχία ανάμεσα στην ηθική της ποιητικής τέχνης και της αγοράς, η ευκολία να χρησιμοποιούνται σε ελεύθερη εναλλαγή δύο διαφορετικοί γλωσσικοί κώδικες, οι οποίοι αντιστοιχούν σε διαφορε-

τικούς κώδικες βίου και ηθικής, όχι αναγκαστικά καλύτερους και χειρότερους, όμως διαφορετικούς και κανονικά διακεκριμένους μεταξύ τους. Όπως επίσης σοκάρει η ευπιστία μας να ερμηνεύουμε κατά το δοκούν τις ποιητικές μεταφορές των μεγάλων αυτών ποιητών. Διότι καθώς γράφει η ίδια η Δημουλά στην τελευταία της συλλογή «Εύρετρα», στο ποίημα «Τηλεγράφημα επείγον», «*Βάρκα ελήφθη/ κουπί και θάλασσα όχι./ Αμέλησες ή τα έκλεψε η ίδια/ η μεταφορική τους σημασία;*» Όπως ακόμη σοκάρει η εσωτερική αντινομία του ποιητή με το φυσικό πρόσωπο Ελευθερίου, ο οποίος κάποτε εντελώς αληθοφανώς έγραφε: «*Ποιος φίλος έπαιξε τη μοίρα σου στα ζάρια/ πίσω από σένα ποιος μοιράζει τα χαρτιά/ ποιος κανονίζει τις ανγές και τα φεγγάρια/ και ποιος αλλάζει τον βοριά και το νοτιά;/ Τόσα ταξίδια και καημοί τόσα κουφάρια/ άδικα πήγαν των άδικων στην φωτιά*».

Ο Μανόλης Αναγνωστάκης, όπως προαναφέραμε, προτίμησε κάποτε τη σιωπή ως πλαίσιο του παλαιού του λόγου. Ίσως διότι μόνη η αντίστιξη της σιωπής θα μπορούσε να φωτίσει την ποιητική του υποθήκη:

«Σαν πρόκες πρέπει να καρφώνονται οι λέξεις/ να μην τις παίρνει ο άνεμος.»

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΑΖΕΛΗΣ

Τιμώντας μια πανεπιστημιακή δασκάλα

Είναι πράγματι πολύ δύσκολο μια εκδήλωση προς τιμήν κάποιου προσώπου να μην εκπέσει σε ρητορεία, πολλές φορές αστόχαστη και πομπώδη. Αυτή τη δυσκολία κατάφεραν να υπερβούν όσοι συμμετείχαν στο Συνέδριο που οργάνωσε το Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία και το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Αθηνών, με θέμα: «Κοινωνικές Επιστήμες, Εκπαιδευτική Δράση και Πολιτική Παρέμβαση» προς τιμή της Ομότιμης πλέον Καθηγήτριας του Τμήματος Άννας Φραγκουδάκη στις 26 Νοεμβρίου 2010.

Και ήταν εκεί όλοι. Δικοί της άνθρωποι οι περισσότεροι. Συνοδοιπόροι στη ζωή, στις σπουδές, στο στοχασμό και στις επιστημονικές αναζητήσεις, αλλά και στην πολιτική και εκπαιδευτική της δράση. Ακαδημαϊκοί, εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων, διδάκτορες της, φοιτητές και φοιτήτριες, φίλοι από τα παλιά, παλιοί και νέοι συναγωνιστές... Ένας ολόκληρος κόσμος, που με κάποιο τρόπο ένιωσε να ευαισθητοποιείται από τα γραπτά της, τη διδασκαλία ή/και τη δράση της, που αισθάνθηκε να συνομιλεί μαζί της σε ποικίλες φάσεις και για πολλούς λόγους... Μόνο που δεν στάθηκαν σε νοσταλγικές στιγμές, δεν αναπόλησαν παλιές ιστορίες, δεν επεχείρησαν να αναβιώσουν κάτι που έχει περάσει πλέον στην ιστορία. Γιατί, όπως φάνηκε, έχουν ακόμη πράγματα να μοιραστούν, νέες παρεμβάσεις να σχεδιάσουν, άλλες σύγχρονες σκέψεις να καταθέσουν σε ένα στοχαστικό διάλογο που δείχνει να μην τελειώνει...

Όλοι άλλωστε έδειχναν να είναι μέλη μιας κοινότητας σκέψης και δράσης. Δεν φαινόταν κανείς να είναι μόνο ακροατής ή απλώς να θαυμάζει τη δράση της, την καθαρή και κοφτερή κριτική της ματιά. Έδειχναν όλοι συμμετέχοι σε μια συλλογική πνευματική και πολιτική πορεία, την οποία, έστω κι αν πολλές φορές χάραξε ή καθοδήγησε η ίδια η Άννα Φραγκουδάκη, δεν την πρόβαλε ποτέ ως προσωπικό της επίτευγμα. Γι' αυτό και κάθε ομιλητής πιάνοντας το νήμα της συλλογικής αυτής πορείας φώτιζε με βάση και το προσωπικό του στίγμα κάποια πτυχή της ή άνοιγε μια νέα προοπτική. Και αυτή η συλλογικότητα όχι μόνο καθιστά πιο διαχειρίσιμη την συναισθηματική ένταση αλλά αποκαλύπτει και τις επιλογές μιας πνευματικής ομάδας που ποτέ δεν έπαψε να συνδυάζει την επιστημονική με την εκπαιδευτική και πολιτική δράση. Μιας ομάδας στη συγκρότηση και τη δράση της οποίας καθοριστικό ρόλο έπαιξε η Άννα Φραγκουδάκη. Γι' αυτό και το παρατεταμένο χειροκρότημα μετά την παρέμβαση της ίδιας της τιμώμενης φανέρωνε όχι μόνο την ευγνωμοσύνη απέναντι στην Άννα για τη σημαντική της συμβολή σε αυτή τη συλλογική πορεία αλλά και μια συνωμοτική υπόσχεση για νέες παρεμβάσεις στην προοπτική του άλλου σχολείου, που όλοι μαζί –αλλά και υπό την επίνευσή της– οραματιστήκαμε...

Και η τιμή ανήκει σε όλους. Σε εκείνους που στάθηκαν και στέκονται δίπλα της σε αυτή την πορεία· σε αυτούς που αποφάσισαν να την τιμήσουν με αυτό τον τρόπο - δείχνοντας μας κι έναν άλλο τρόπο να τιμά κανείς τους δικούς του ανθρώπους· Στους φοιτητές και τις φοιτήτριες που ένιωσαν την άλλη αυτή προοπτική... Μα κυρίως στην ίδια την Άννα Φραγκουδάκη, που με αφορμή την πιο πρόσφατη σημαντική της παρέμβαση, το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων, συνεχίζει να μας παρακινεί:

«Υπάρχουν ωστόσο ακόμα πολλά εμπόδια στο δρόμο για μια ανοικτή κοινωνία. Υπάρχουν στάσεις που αναστέλλουν τις εξελίξεις, δυσκολίες που πρέπει να παρακαμφθούν, γέφυρες πολλών ειδών που πρέπει να εφευρεθούν. Και όλα τούτα είναι πολύ δύσκολα, καθώς αρκετά εμπόδια δεν είναι δυνατόν να ξεπεραστούν παρά μόνο με κοινή προσπάθεια»

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΑΦΟΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Νατάσα Μερκούρη

The Math Circle:

Η εμπειρία των μαθηματικών εκτός αναλυτικού προγράμματος

Η.Π.Α.

Το 1994 ο Robert Kaplan, σε συνεργασία με τους Ellen Kaplan και Tomás Guillermo, παρατηρούν τη χαμηλή ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης όσον αφορά τη διδασκαλία των μαθηματικών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι κακές επιδόσεις αλλά κυρίως ο φόβος των μαθητών για τα μαθηματικά ωθούν την ομάδα στην πρωτοβουλία δημιουργίας ενός Μαθηματικού Ομίλου, του *The Math Circle*. Οι συναντήσεις γίνονται σε χώρο του Πανεπιστημίου του Harvard καθημερινά. Υπάρχουν μαθήματα για όλες τις ηλικίες των ενδιαφερόμενων, τα οποία πλαισιώνονται με διαλέξεις από διακεκριμένους μαθηματικούς.

Το πρόγραμμα υλοποιείται από ενθουσιώδεις καθηγητές μαθηματικών και διαπνέεται από την παιδαγωγική αρχή ότι η γνώση των μαθηματικών γίνεται κτήμα των ανθρώπων μόνο όταν την ανακαλύψουν, με τη διακριτική καθοδήγηση του διδάσκοντα, μόνοι τους. Η πορεία προς αυτή τη γνώση προϋποθέτει απελευθέρωση από αγκυλώσεις που προκύπτουν από τον παγιωμένο τρόπο διδασκαλίας των μαθηματικών, όπως για παράδειγμα, την αδιαμφισβήτητη αποδοχή της μιας και μόνης 'ορθής' απόδειξης. Όπως υποστηρίζουν οι Kaplan, «τα μαθηματικά, οι αριθμοί και τα σχήματα, είναι η χαμένη μας μητρική γλώσσα». Αυτό που λείπει σε αυτή τη σχέση είναι η αυτοπεποίθηση και η παιγνιώδης διάθεση. Τα μαθηματικά στο αναλυτικό πρόγραμμα έχουν πάψει να αποτελούν πηγή έμπνευσης και ψυχαγωγίας γιατί δεν προάγουν την ελεύθερη σκέψη ούτε καλλιεργούν πια την ευρύτητα πνεύματος.

Το πρόγραμμα βασίζεται στη σωκρατική μαιευτική. Η γνώση δε δίνεται από καθέδρας. Αντίθετα, γίνεται αντικείμενο ανακάλυψης μετά από ενδελεχή, ενίοτε και εξαντλητικό, διάλογο κατά τη διάρκεια πολλών συναντήσεων. Οι διδάσκοντες,

Η Νατάσα Μερκούρη είναι φιλόλογος, υπεύθυνη ηλεκτρονικής επικοινωνίας του περιοδικού ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ.

αφού διασφαλίσουν σε κάθε συνάντηση την ευχάριστη διδακτική ατμόσφαιρα, όπου κυριαρχεί ο διάλογος, η συνεργασία, η ομαδικότητα, η έρευνα, η αμφισβήτηση, η δημιουργική σκέψη, προσεγγίζουν μαθηματικά ζητήματα ανάλογα με την ηλικία των ενδιαφερόμενων. Οι μικρότεροι ασχολούνται με τη βιωματική προσέγγιση της μαθηματικής γνώσης, για παράδειγμα μέσα από την κατασκευή πολύεδρων. Επίσης, στην ομάδα μπορεί να τεθούν ερωτήματα όπως «Υπάρχουν αριθμοί ανάμεσα στους αριθμούς; Πώς θα ήταν η γεωμετρία χωρίς τις παράλληλες ευθείες;», που θα οδηγήσουν σε μαθηματικές αλήθειες. Το πνευματικό αυτό παιχνίδι αγγίζει θέματα όπως η θεωρία συνόλων, το πρόβλημα των 4 χρωμάτων, το τρίγωνο του Pascal και τα fractals, η θεωρία παιγνίων, η κρυπτογραφία, η ακολουθία Fibonacci, η τριχοτόμηση γωνίας, η χρυσή τομή, η προβολική, αλγεβρική, συνδυαστική γεωμετρία, οι οπτικές αποδείξεις κ.ά.

Οι εμπνευστές και όσοι εργάζονται σε αυτό το πρόγραμμα παρατηρούν πως δεν υπάρχει όριο στη γνώση την οποία μπορεί να κατακτήσει και να αφομοιώσει κανείς. Ο μη συμβατικός αυτός τρόπος διδασκαλίας των μαθηματικών έχει αποδειχθεί ότι ενισχύει τη φιλομάθεια, την αυτοπεποίθηση και τη χαρά της γνώσης. Συνεχώς αυξάνονται τα δημόσια σχολεία στις Η.Π.Α που ενσωματώνουν στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους τη συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, στο πλαίσιο του ομίλου, γίνεται με μεγάλη επιτυχία η προετοιμασία μαθητών για τη Μαθηματική Ολυμπιάδα.

Ευχαριστώ θερμά τους μαθηματικούς κ. Τεύκρο Μιχαηλίδη για την επισήμανση του παραπάνω προγράμματος και κ. Πέτρο Μπάθα για τις σαφείς επεξηγήσεις της μαθηματικής ορολογίας.

Χρήσιμοι σύνδεσμοι

The Math Circle: www.themathcircle.org

Mathematical Sciences Research Institute: www.msri.org/web/msri

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Kaplan, R. (2000), *The Nothing That Is: A Natural History of Zero*, OUP, New York

Kaplan, R., «Teaching Math to Young Children: The Math Circle» στο Lynch, M., D. & Harris, C. R. (eds) (2001), *Fostering Creativity in Children K-8: Theory and Practice*, Allyn & Bacon, Boston

Kaplan, R., Kaplan, E. (2003), *The Art of the Infinite: The pleasures of Mathematics*, OUP, New York

Kaplan, R., Kaplan, E. (2007), *Out of the Labyrinth: Setting Mathematics Free*, OUP, New York

The Walden Project: όταν η σχολική τάξη μεταφέρεται στο δάσος

Η.Π.Α.

Το διαθεματικό αυτό πρόγραμμα ξεκίνησε το 2001 από τον Matt Schlein στο Βερμόντ των Η.Π.Α., οπότε και ιδρύθηκε το Ίδρυμα Willowell. Υλοποιείται σε συνεργασία με δημόσια σχολεία της περιοχής.

Το *Walden Project* πήρε το όνομά του από το ομότιτλο βιβλίο του Henry David Thoreau (1854). Ο Thoreau για δύο χρόνια επέλεξε να ζήσει δίπλα στη λίμνη Walden. Αξιοποίησε την απλότητα και την καθαρότητα της φύσης για να αποκτήσει ευκρινέστερη αντίληψη για την πολιτισμένη κοινωνία και τον τρόπο λειτουργίας της. Υιοθέτησε ένα τρόπο ζωής με γνώμονα την επαφή με το φυσικό περιβάλλον και την ενδυνάμωση του πνεύματος, καθώς δε σταμάτησε να μελετά και να γράφει στον πλούσιο ελεύθερο χρόνο του.

Οι μαθητές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα παρακολουθούν υποχρεωτικά μαθήματα και δραστηριότητες, π.χ. δημιουργική γραφή, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιστήμες, κηπουρική, κατασκήνωση στο βουνό κ.ά., και μαθήματα επιλογής, π.χ. σύγχρονη λογοτεχνία, θέατρο, φιλοσοφία, μαθηματικά κ.ά. Περνούν κάθε εβδομάδα δύο μέρες το χειμώνα και τρεις μέρες το φθινόπωρο και την άνοιξη στο αγρόκτημα του Ίδρυματος, όπου διδάσκονται μέσα στη φύση τα υποχρεωτικά και τα επιλογής μαθήματα. Έτσι, συνδέεται άμεσα η γνώση με το χώρο στον οποίο δραματίζεται το μάθημα.

Ο χώρος επηρεάζει καθοριστικά τη δομή της ομάδας αλλά και του μαθήματος (place-based education). Οι μαθητές σε κύκλο, μέσα στη φύση, θέτουν ερωτήματα με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, αναπτύσσουν επιχειρήματα, τεκμηριώνουν τις απόψεις τους και τις εκφράζουν προφορικά με σαφήνεια. Αναπόσπαστο τμήμα του προγράμματος είναι η ενασχόληση με αγροτικές εργασίες, όπως η καλλιέργεια της γης, ή με αθλήματα κοντά στη φύση. Οι δραστηριότητες αυτές αποσκοπούν στην ενδυνάμωση των δεξιοτήτων εκείνων που θα βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, να λαμβάνουν υπεύθυνα αποφάσεις, να λύνουν αποτελεσματικά τα προβλήματα μόνοι τους ή σε συνεργασία με άλλους, να κατανοήσουν πώς λειτουργεί ομαλά η κοινότητα.

Ο στόχος είναι να ισχυροποιηθούν οι σχέσεις των μαθητών με το στενό κοινωνικό τους περιβάλλον και το φυσικό κόσμο και να επιτευχθεί η ισορροπία ανάμεσα στην αυτοδιάθεση, την ελευθερία κινήσεων, την ενασχόληση με ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και στα χρονοδιαγράμματα που πρέπει να τηρηθούν, καθώς και στις συνέπειες των αποφάσεών τους στον πραγματικό κόσμο.

Μαθητές και εκπαιδευτικοί αξιολογούν θετικά το πρόγραμμα. Όταν δεν μπορεί ο μαθητής να κρυφτεί στο βάθος της αίθουσας, αλλά βρίσκεται σε κοινή θέα ενώπιον των συμμαθητών του στη φύση, αναγκάζεται να πάρει σθεναρά το λόγο, να

αναλάβει τις ευθύνες του απέναντι στην ομάδα. Οι εκπαιδευτικοί, από την άλλη, ενισχύουν την ατομική και την ομαδική πρωτοβουλία και παρακολουθούν σε εβδομαδιαία βάση τη δουλειά των μαθητών τους, η οποία παρουσιάζεται σε portfolio στο τέλος της χρονιάς. Κατά κοινή ομολογία, το πρόγραμμα αυτό έχει επιτύχει να συνδέσει την ατομική αυτάρχεια με την κοινωνική ευθύνη μέσα από μια σειρά μαθημάτων και δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με το αναλυτικό πρόγραμμα αλλά και πέρα από αυτό.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα την ηθοποιό και συγγραφέα Kathryn Blume για την ενθουσιώδη παρότρυνσή της να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα και το γενικό διευθυντή του Ιδρ. Willowell και του Walden Project Matt Schlein για τις καίριες παιδαγωγικές παρατηρήσεις του.

Χρήσιμοι σύνδεσμοι

Willowell Foundation: www.willowell.org,

www.willowell.org/old/Welcome_to_the_Willowell_Foundation.html

H. D. Thoreau: www.walden.org/Thoreau

Ενδεικτική βιβλιογραφία

www.willowell.org/old/Walden_Project_Bibliography.html

www.willowell.org/old/Place-Based_Education_Bibliography.html

Rubenstein, G. (2007), "Outside in: The Walden Project helps students see the forest for the trees" in *Simulation Nation-Edutopia*, www.edutopia.org/outside-in

Thoreau, H.D. (2007), *Walden ή Η ζωή στο δάσος*, μτφ. Β. Αθανασιάδης, Κέδρος, Αθήνα

